

Fuat Umay (1885-1963)

Ailesi, Tahsil Hayatı ve Doktorluk Yılları

Doktor, siyaset ve devlet adamı kimliğinin yanı sıra Cumhuriyetin kuruluş yıllarında kurucusu olduğu cemiyetler dolayısıyla “Bir Devrin Cemiyet Adamı” unvanını hak eden Dr. Mehmet Fuat Umay, Mehmet Nuri Bey ile Seniyye Hanım’ın çocukları olarak 24 Şubat 1885’te Kırkkilise (Kırklareli)’de doğdu. İlk ve Ortaokulu bu şehirde tamamladıktan sonra lise eğitimi için o dönemde Trakya’da tek lise bulunan vilayet merkezi Edirne’ye giden genç Mehmet Fuat, 1905 yılında Edirne Lisesi’nden mezun oldu. 1905 yılında kayıt olduğu İstanbul Tıp Fakültesi’nden 1910 yılında mezun olarak, meslekte ilk görev yeri olan, o dönemde Kırklareli Mutasarıflığı sınırları içerisinde kalan ve günümüzde Bulgaristan’a dâhil olan Tırnovacık kasabasına tayin oldu.

Fuat Bey’in gençlik yılları 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı sonrasında Balkanlardan memleketlerini kaybederek Trakya’ya gelen muhacirlerin göç acılarını dinleyerek geçmişti. Makedonya bölgesinde yaşanan hadiseler adeta Balkanlarda çıkacak bir savaşın habercisi gibiydi. Fuat Bey, Meşrutiyet döneminin bir Tıbbiyelisi olarak yaşanan askeri ve siyasi hadiselerinden etkilenerek, kendisini “İttihatçı” gençlik hareketinin içinde bulmuştu. Bu düşünceler onun, vatan sevgisi ve hürriyet aşkı ile yetiştirdiği tahsil hayatı sonrasında milletine hizmet etme yolunda önemli adımlar atmasını sağlamıştır. Dr. Fuat Bey, 2 Temmuz 1910’da tayin olduğu Tırnovacık’tan Balkan Harbi dolayısı ile askerlik vazifesini yerine getirmek amacıyla ayrılmış ve 1912-1913 savaş yıllarını bölgede kurulan Seyyar Askeri Hastanede yaralıların tedavisinde görev alarak geçirmiştir. Savaş sonrasında çizilen yeni Bulgaristan-Osmanlı sınırı ile Tırnovacık’ın Bulgaristan’da kalması dolayısıyla eski görev yerine dönemeyen Dr. Mehmet Fuat, 28 Ağustos 1913’te memleketi Kırklareli’ne Belediye Tabibi olarak atanmıştır.

Kırklareli’ne geldikten sonra doğup büyüdüğü topraklara hizmet aşkıyla çalışan genç bir doktor olan Mehmet Fuat, kısa sürede hemşerilerine kendisini sevdirmiş ve sosyal bir çevre edinmiştir. Dr. Fuat, burada grev yaptığı yıllarda Kırklarelili hamiyetsever ve milliyetperverlerle beraber, daha sonraki cemiyet hayatında kendisine tecrübe kazandıracak olan bazı cemiyetlerin kuruluşunda görev almıştır. Bunlardan ilki hemen Balkan Harbi sonrasında 1 Şubat 1913’te kurulan Kırklareli Müdafaa’-i Milliye Cemiyeti idi. Bu cemiyet sayesinde az da olsa savaşın yaraları sarılmaya çalışılmıştır. Art arda çıkan Balkan (1912-1913) ve I. Dünya Savaşı (1914-1918) yıllarında salgın hastalıklar baş göstermiş ve bölge halkı açlık ve sefalet içerisinde perişan olmuştur. Özellikle Dr. Fuat Bey’in gayretleri ile zenginlerden aynı ve nakdi yardımlar toplanarak şehirde açılan aşevi sayesinde yoksullara sıcak yemek dağıtılmıştır. İkincisi de Himaye-i Etfal Cemiyeti Kırklareli şubesi idi. Dr. Fuat Bey bu cemiyetin kuruculuğunda bulunduğu gibi, Bolu Hükümet Tabipliği’ne atandığı 1918 yılına kadar da başkanlık etmiştir. O, I. Dünya Savaşı’nın çocuklar üzerinde etkisini görmüş ve yetim çocukların yaralarını sarmak amacıyla bu cemiyeti kurmuştur. Özellikle buradaki hizmetleri, ileride Milli Mücadele yıllarında Ankara’da ihyaen kurulacak olan **Himaye-i Etfal Cemiyeti** için kendisine bir ışık olmuş ve tecrübe kazandırmıştır.

Dr. Fuat Bey, artık bir cemiyet adamıdır. Kendisine böyle bir misyon yükleyen Dr. Fuat Bey, Milli Mücadele yıllarında görev yaptığı Bolu’da, Bolu Musiki Cemiyeti’ni kurmuştur. Bu cemiyet sayesinde gençleri etrafında toplamayı başarmış ve kendini onlara sevdirmiştir. Bir yandan gençlerle irtibatı, diğer yandan hastalarına ve halka olan yaklaşımı onu Bolu’nun sevilen doktoru haline getirmiştir. Bu dönemde Bolu’da çıkan Milli Mücadele yanlısı Dertli gazetesinde “Trakyalı” mahlası ile halkı aydınlatan yazılar yazmıştır.

Kısa sürede gençler ve halk arasında kendini sevdiiren Dr. Fuat Bey, Bolu Müdafâ'a-i Hukuk Cemiyeti'ni kurmuş ve Milli Mücadele lideri Mustafa Kemal Paşa ile yazışmalar yaparak, yöre halkının Milli Mücadeleye katılmasında etkili olmuştur. Mustafa Kemal Paşa Sivas Kongresi'nde alınan karar gereği bütün valilere, Müdafâ'a-i Hukuk Cemiyetlerine 12 Eylül 1919'da birer telgraf çekerek İstanbul Hükümeti ile irtibatın kesilmesini istemişti. Bu telgraf üzerine vilayet merkezinde gerçekleşen toplantıya katılan Bolu Müdafâ'a-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Dr. Fuat Bey, burada yaptığı konuşma ile vilayet idarecilerinden oluşan tereddütlerin ortadan kalkmasını sağlamış ve çekilen bir telgrafla İstanbul ile irtibat ve muharebenin kesildiği bildirilmiştir. Ayrıca 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgali sonrasında Bolu güzergâhını kullanarak İstanbul'dan Ankara'ya hizmet için gelen **İsmail Fazıl Paşa, İsmet (İnönü)** ve **Celalettin Arif Bey** gibi Milli Mücadele yanlılarına Bolu'da ev sahipliği yapmış ve bölgenin durumu hakkında bilgi vermiştir.

Dr. Fuat Bey, iyi bir cemiyet adamı olduğu kadar iyi bir doktordur. Her devirde mesleğini severek yapmıştır. Aynı zamanda lider bir kişiliğe sahiptir. Topluma kendisini sevdiren, saydırmayı bilmiştir. Bolu halkı bu sayede kısa sürede onu çok sevmiş ve Ankara'da kurulan TBMM'ne kendi vekilleri olarak göndermiştir. Böylece artık o, çevresinin tabiri ile "Bolu Milletvekili Kırkkiliselisi (Kırklarelili) Dr. Fuat Bey" olmuştur.

Milletvekili Dr. Fuat Umay

Dr. Fuat Bey, milletvekili seçilir seçilmez Meclisin açılış çalışmalarında bulunmak üzere Ankara'ya gitti. Ancak Bolu bölgesinde çıkan isyanı bastırmak için kurulan "Nasihât Heyeti"nde görevlendirildiği için, 23 Nisan 1920'de Meclisin açılışında bulunamadı ve yemin merasimine katılamadı. Bolu ve civarında halkın asilere katılmasını engellemek maksadıyla 19 Nisan'da Ankara'dan hareket eden **Hüsrev (Gerede)**, Şükrü (Güleç), Osman Nuri (Özgen) ve Dr. Fuat Bey'den oluşan **Nasihât Heyeti** üyeleri, henüz Bolu'ya varmadan 21 Nisan'da Gerede yakınlarında asilerin eline rehin düştüler. Böylece Bolu Nasihat Heyeti'nin bir aydan fazla sürecek olan rehinlik dönemi başlamış oldu. Bu süre zarfında önce Gerede daha sonra da Düzce'de rehin tutulan Dr. Fuat Bey ve diğer heyet üyeleri, isyanın bastırılması ile 26 Mayıs 1920'de serbest kaldılar. Serbest kaldıktan sonra, bir müddet Bolu ve civarında incelemelerde bulunan Dr. Fuat Bey Ankara'ya dönerek yemin merasimini gerçekleştirerek, Meclis faaliyetlerine başladı.

1920-1923 yılları arasında sürdürdüğü Bolu Milletvekilliği esnasında Meclis Başkanlığı'na verdiği en önemli kanun teklifi Frengi'nin önlenmesine dairdir. Dr. Fuat Bey, doktorluk yıllarında Frengi hastalığının bulaş yollarını görmüş, Türk insanın geleceği için tehlikeli bulunduğu bu hastalık ile mücadele etmeyi kendisi için daha o yıllarda bir hedef olarak seçmişti. Milletvekili olunca da hazırladığı kanun teklifini 14 Ağustos 1920'de Meclis Başkanlığı'na sunmuştur. Mecliste süren müzakereler esnasında milletvekilleri arasında gerçekleşen Frengi hastalığına dair tartışmalar, kamuoyunda da karşılık bulmuş ve basın-yayımda konu ile ilgili haberler yapılmıştır. 5 Şubat 1921'de kabul edilen kanun, Mustafa Kemal Paşa'nın takdirine mazhar olmuştur. O, Meclis faaliyetlerine dair yaptığı bir konuşmada "Milletin sıhhat ve hayatına müteallik olması itibarıyla Frenginin Men'-i Sirayeti Kanunu zikre şayandır" diyerek, ilgili kanundan övgüyle bahsetmiştir.

Dr. Fuat Bey'in sağlık alanında önemli bir diğer kanun teklifi de Sıtma İle Mücadele hakkındadır. O, bu teklifini Kırklarelili Milletvekilliği döneminde yapmıştır. Dr. Fuat Bey, 1923-1950 yılları arasında aralıksız olarak memleketi Kırklarelili'nden Milletvekili seçilmiş ve bu dönemde özellikle çocuklar ve Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu) yararına çok sayıda kanunun Meclisten geçirilerek yasalaşmasını sağlamıştır. Ancak Kırklarelili Milletvekilliği döneminde Trakyalı üç mebus arkadaşının da imzasını alarak Mecliste yasalaşmasını sağladığı "Sıtma İle Mücadele Kanunu" onun sağlık

alanında gerçekleştirdiği en büyük hizmetlerden biridir. Aynı dönemde **Sıhhiye Vekâleti**'nin de bu konuda bir çalışması bulunuyordu. Her iki teklif birleştirilerek 13 Mayıs 1926'da Mecliste kabul edilmiş ve böylece bu kanun sayesinde Sıtma hastalığına karşı verilen mücadele başarılı olmuştur.

Dr. Fuat Bey bu dönemde verdiği bir kanun teklifi ile doğup, büyüdüğü memleketinin adının Kırkkilise'den Kırklareli'ne çevrilmesini (1924), ayrıca verdiği bir soru önergesi ile "Harika Çocuk" yasasının çıkmasına aracı olarak İdil Biret, Suna Kan, Gülsün Onay ve Hüseyin Sermet gibi sanatçıların çocuk yaştan itibaren yurt dışında eğitim almalarını sağlamıştır.

Dr. Fuat Bey'in Bolu Milletvekilliği döneminde kısa süreli cephe hizmeti de olmuştur. Cepheden gelen talep üzerine TBMM tarafından **I. İnönü Muharebelerinin (6-11 Ocak 1921)** hemen sonrasında Operatör Dr. Emin Bey ile beraber Eskişehir Cephesine Sıhhi Müşavir olarak görevlendirilmiştir. Bu görevi esnasında yaralıların tedavisinde bulunduğu gibi, cepheyi gezerek gözlemlene imkânı bulmuş, hazırladığı raporu 17 Ocak 1921'de Meclis kürsüsünden okumuş ve cephenin durumu hakkında milletvekillerini bilgilendirmiştir. Bu görevi dolayısıyla bilfiil cephede hizmet etmiş sayılan Dr. Fuat Bey'in Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası 14 Nisan 1925 tarihinde TBMM tarafından "kırmızı-yeşile" çevrilmiştir.

Dr. Fuat Bey aynı dönemde TBMM tarafından iki defa da Sıhhiye Vekâleti (Sağlık Bakanlığı) Vekilliği görevine seçilmiştir. İlk Sıhhiye Vekâleti Vekilliği, Dr. Rıza Nur Bey'in resmi bir görevle Sovyetler Birliğine gitmesi üzerine 11 Mayıs - 12 Temmuz 1922, ikincisi ise mevcut hükümetin istifası ile yeni İcra Vekilleri Heyeti'nin oluşturulması esnasında 12 Temmuz - 18 Eylül 1922 tarihleri arasını kapsar.

Dr. Fuat Bey, bu dönemde Bakanlığının gerektirdiği işler yanı sıra Trakya'nın Yunan kuvvetleri tarafından işgali sonrasında "Trakya Davası" olarak adlandırdığı Trakya'nın kurtuluşu için TBMM ve Ankara Hükümet nezdinde çalışmalar da yürütmüştür. Ankara Hükümeti'nin aldığı karara göre; bu süreçte Trakya'nın kurtuluşu için verilecek mücadelede Bulgaristan'daki işler Kasım (Yolageldili), İstanbul'daki işler Şakir (Kesebir) tarafından yürütülecek, Ankara'da ise Trakyalı Milletvekilleri Dr. Fuat (Umay), Mehmet Şeref (Aykut) ve Faik (Kaltakkıran) Beyler işleri takip edeceklerdi. Bu minvalde Dr. Fuat Bey 24-25 Kasım 1922'de Edirne'nin Türklere devir teslim törenlerine katılmış, Türk Jandarmasının ve memurlarının Edirne'ye girişine şahitlik etmiş ve devir teslim protokolünün imzalanması ve ardından gerçekleşen etkinliklerde Edirne Milletvekilleri ile beraber TBMM'ni temsil etmiştir.

Dr. Fuat Bey, geçmişte edindiği tecrübelerle geliştirdiği cemiyetçilik anlayışından aldığı cesaret ve özgüvene dayanarak Milletvekilliği döneminde çok sayıda ulusal cemiyetin kurucu fikir babalığını üstlenmiş, bir kısmının kurucular kurulunda yer almış ve bir kısmının ise yöneticisi olmuştur. Bunlar, Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu) -30 Haziran 1921-, Türk havacılığının öncü kuruluşu olan Türk Tayyare Cemiyeti (Türk Hava Kurumu) -16 Şubat 1925-, Himaye-i Etfal Kadın Yardım Cemiyeti (Türkiye Yardım Sevenler Derneği) -19 Şubat 1928-, Türk halkının ev ekonomisine katkı sağlamak maksadını güden Arı ve Kümes Hayvanları Yetiştirme Derneği -1 Aralık 1929-, Türk insanını yerli malı kullanmaya ve tasarruflu yaşamaya alıştıracak olan **Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti** (Ulusal Ekonomi ve Arttırma Kurumu) -12 Aralık 1929-'dir.

Bu cemiyetlerin tamamın başarı öykülerinde Dr. Fuat Bey'in emeği ve çabası büyük olmakla beraber, bunlardan özellikle ikisi onun hayatının ve ülkeye hizmet etme anlayışının adeta merkezi olmuştur. Birincisi o dönemdeki adıyla "Himaye-i Etfal" daha sonradan ismini M. Kemal Atatürk'ün tavsiyesi ile "Çocuk Esirgeme" olarak değiştiren cemiyettir. Ankara'da Hâkimiyet-i Milliye Matbaası'nın küçücük bir odasında 30 Haziran 1921'de kurulan ve kurucularının tamamını dönemin milletvekillerinin oluşturduğu bu cemiyet, kısa sürede İstiklal Savaşı yetimlerine sahip çıkacak, Dr.

Fuat Bey'in gayretimiz ve fedakârane çalışmaları sayesinde yurt içinden ve dışından toplanan ianelerle Ankara Keçiören'deki kendi binalarına kavuşmuş olacaktır. Dr. Fuat Bey, 1921-1923 yılları arasında Cemiyetin Katib-i Umumiliğini yürütmüş, 1923-1950 yılları arasında da Genel Başkanlığı'nı üstlenmiştir. Cemiyetin Katib-i Umumiliği'ni yürüttüğü dönemde Amerika Birleşik Devletlerine gitmiş, burada kaldığı üç aylık (7 Nisan - 11 Temmuz 1923) süre zarfında Türklerin yoğun olarak yaşadığı şehirlerde cemiyet yararına kampanya toplantıları düzenlemiştir. Bu kampanyalar neticesinde New York ve Detroit gibi büyük eyalet merkezlerinin de içinde bulunduğu 17 şehirden elde edilen yaklaşık 100.000 dolarlık iane, Milli Mücadele yetimlerine harcanmak üzere Ankara'ya getirilmiştir. Yardımların kalıcılığını sağlamak adına New York'ta bir Himaye-i Etfal Cemiyeti merkezi ve farklı şehirlerde de bu merkeze bağlı şubeler açılmıştır. Dr. Fuat Bey, bu seyahati esnasında 18-24 Mayıs 1923 tarihleri arasında devam eden Washington Milletler Arası Sosyal Hizmetler Kongresi'ne Türkiye'yi temsilen katılmış ve sunduğu tebliğ ile ülkesindeki sosyal-hizmet anlayışının temelini oluşturan "Vakıf Sistemi"ni katılımcılara anlatmıştır. Dr. Fuat Bey'in cemiyet başkanlığı döneminde Çocuk Esirgeme Kurumu'nun şube sayısı 750'yi aşmış, bu şubelerde dispanser, doğum evi, çocuk yuvaları ve süt damlası adı verilen müesseseler kurulmuştur. Bu süreçte 12.758.640 çocuğa ve çocuklu anneye çeşitli yardımlar yapılmıştır.

Dr. Fuat Bey'in yetim çocuklara yardım maksadıyla kurduğu ikincisi ulusal dernek ise Himaye-i Etfal Kadın Yardım Cemiyeti (Türkiye Yardım Sevenler Derneği)'dir. 19 Şubat 1928'de kurulan ve Dr. Fuat Bey'in müesses fikir babalığını üstlendiği bu cemiyetin kurucuları arasında Mevhibe (İnönü), Fitnat (Çakmak), Nevber (Sevüktekin), Tezer (Taşkiran), Reşide (Bayar), Sevda (And), Süreyya (Ağaoğlu), Seza (Lostar), Melehat (Özbudun), Belkıs (Odman) ve Nimet (Uybadın) gibi dönemin idarecileri, milletvekilleri ve bürokratlarının eşleri bulunuyordu. Cemiyetin tek erkek üyesi Dr. Fuat Bey idi, diğer bütün kurucuları, idare heyeti ve üyeleri kadınlardan oluşmakta idi. Bu gün 142 şube ve binlerce üyesi ile Türk halkına hizmet eden dernek, çok sayıda okul açarak, burslar vererek yardıma muhtaç çocukların okumasını sağlamaktadır.

Dr. Fuad Bey, öncelikle şehit ve kimsesiz çocukların sefaletten kurtarılmasını ve tüm çocukların beden ve ruhen sağlıklı, milletine faydalı nesiller olarak yetiştirilmesini "Çocuk Davası" olarak adlandırmış ve bu davanın bütün Türk milletince sahiplenilmesi için Atatürk'ün himayelerinde 23 Nisan'ın Çocuk Günü ve Çocuk Bayramı olarak kutlanılmasını sağlamıştır. İlk defa 23 Nisan Himaye-i Etfal Cemiyeti çocukları tarafından, "Çocuk Günü" veya "Çocuk Bayramı" adı ile 1923 yılında kutlanmaya başlanmış, 1925 yılından itibaren ise "23 Nisan Çocuk ve Milli Egemenlik Bayramı" adını almıştır. Geniş katılımlı ilk "Çocuk Bayramı" 1927'de gerçekleştirilmiş, 1929'dan itibaren ise bu günün içinde bulunduğu hafta Çocuk Haftası olarak ilan edilmiştir. Ayrıca Dr. Fuad Bey'in TBMM'deki gayretleriyle çıkarılan kanunla hafta boyunca gönderimde olan mektup ve zarflara Himaye-i Etfal Cemiyeti yararına basılan "Şefkat Pulları" yapıştırılarak, cemiyet için önemli bir gelir kaynağı olmuştur..

Dr. Fuat Bey, çocuklar yararına gerçekleştirdiği faaliyetler dolayısıyla artık halkın ve yetim yavruların ona verdiği unvanla "Yetimler Babası", kendi tabiri ile de Cumhuriyetin sağlıklı nesiller yetiştirme politikasının ana hedefi olan "Çocuk Davası"nın sahibidir. Dr. Fuat Bey, Türkiye'de "Çocuk Davası"nın kazanılmasının, sadece yetim çocuklara sahip çıkan dernekler kurmakla olmayacağını görenlerden biriydi. Bu maksatla kurduğu dernekler adına çeşitli dergi ve kitaplarda yayınlamıştı. Bu dergilerde bizzat kendisi de yazılar yazıyordu. Çünkü O, Türk annelerinin ve çocuklarının eğitimine önem vermekte ve hayata hazırlanmalarının gerekliliğine inanıyordu. Her bakımdan iyi yetişmiş çocuklar onun en büyük hedefi idi. Bunu sağlayacak olan ise annelerdi. Dr. Fuat Bey, bu idealini "Gürbüz Türk Çocuğu" ve "Ana Mecmuası" adını verdiği dergileri neşrederek, Türk kadını aydınlatma yoluna gitmiştir. Gürbüz Türk Çocuğu

Dergisi'ne bu minvalde yazdığı yazılardan tespit edebildiklerimiz şu başlıkları taşımaktadır. "Ziyaretçi Muallimler", (Gürbüz Türk Çocuğu, II, Teşrinisani 1926, s. 3-4), "Amerika'da Çocuklar Saltanat Sürüyorlar", (Gürbüz Türk Çocuğu, IV, Ocak 1927, s.6-9), "Üç Konferans", (Gürbüz Türk Çocuğu, LXXVI, Şubat-Mart 1933, s.16-27), " Çocuk Parkları", (Gürbüz Türk Çocuğu, VI, Mart 1927, s.4-7), "Milli Facia: Çocuklarımızın Yüzde Yetmiş Ölüyor!", (Gürbüz Türk Çocuğu, V, Şubat 1927, s. 1-3)

Soyadı kanunu ile beraber Türk çocuklarına verdiği hizmetleri dolayısıyla eski Türk kültüründeki kutsal ruh "Umay"a atfen Atatürk tarafından kendisine "UMAY" soyadı verilmiştir. 1915 yılında Mediha Hanımla evlenen Dr. Fuat Bey dört çocuk babası olmuştur. Fuat Umay, 1 Temmuz 1963'te İstanbul'da vefat etmiş; ebedi istirahatgahı olan Zincirlikuyu Mezarlığı'nda yatmaktadır.

Eserleri:

Amerika'da Türkler ve Gördüklerim (İstanbul 1341/1925): Amerika Birleşik Devletlerine gerçekleştirdiği 25 Mart-28 Temmuz 1923 tarihleri arasını kapsayan seyahatine dair hatıra ve incelemelerini içeren bu eser, ilk olarak 1927 yılında Osmanlı Harfleri ile Türkçe olarak basılmıştır. Daha sonra 2014 yılında sadeleştirme adına ismi ve metin bütünlüğünde bazı kısaltmalar yapılarak "Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Bir Devrimci Doktorun Anıları" adıyla Cahit Kayra tarafından yeniden yayımlanmıştır.

Seçmenlerimle Başbaşa, Ankara 1950: Onun bu eseri Türk siyasi tarihinde örneklerine az rastlanan bir siyaset ve devlet adamının seçmenlerine hesap veriş tarzında kaleme alınmış modern bir siyasetnamedir. Dr. Fuat Bey bu eserinde 1920-1950 yılları arasını kapsayan Milletvekilliği döneminde yaptıkları ve yapamadıklarını anlatmaktadır.

Veysi AKIN

KAYNAKÇA

AKIN, Veysi, "Amerika'daki Türklerin Milli Mücadele Yetimlerine Yardımları", **Savaş Çocukları Öksüzler ve Yetimler**, Editörler: Emine Gürsoy Naskali - Aylin Koç, Kırmızı Yay., İstanbul 2003, s. 123-140.

AKIN, Veysi, "23 Nisan Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramının Tarihçesi", **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, II/3 (1997), s. 91-95.

AKIN, Veysi, **Bir Devrin Cemiyet Adamı Doktor Fuad Umay**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2000.

ÇAVUŞOĞLU, Turgay, **Sosyal Hizmetlerin Yakın Tarihinden Sayfalar Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Yaprakları 1917-1983**, SABEV Yay., Ankara 2005.

Gürbüz Türk Çocuğu Dergisi (1926-1935).

SARIKAYA, Makbule, "Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Reisi Dr. Mehmed Fuad (Umay) Bey'in Çocuk Üzerine Yazıları ve Kitapları", **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S 25 (Bahar 2020), s. 355-368

SARIKAYA, Makbule, **Himaye-i Etfal Cemiyeti 1921-1935**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2016.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Azasının Tercüme-i Hal Kâğıdı, **TBMM I. Devre Dosyası**, No: 61.

TBMM Zabıt Cerideleri (1920 - 1953).

UMAY, Fuat, **Hayatım** (12.10.1961'de daktilo ile yazılmış metin).

UMAY, Fuat, **Seçmenlerimle Başbaşa**, Ankara 1950.

(UMAY), Mehmed Fuad, **Amerika'daki Türkler ve Gördüklerim**, Vatan Matbaası, İstanbul 1341 (1925).

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/fuat-umay-1885-1963/?pdf=4053> adresinden erişilmiştir